

נאמר של נייר

הספר על ארץ ישראל ש...הוקמה בידי המערך ומתחלת בידי הליכוד * ספר "כחול לבן" בנוסח פראנק האריס * אינפנטיליות במסווה של "סיפור חינוכי"

מולדת

עדנה

בימים אלה ראה אור ספר מרתק על אהבת ארץ ישראל: אל ארצך, אל מור לדתך מאת עמוס קינן. הוא מפקיע את המונופול הכוזב של "אתבת ארץ ישראל" מידיהם של משה שמיר, אנשי גוש אמונים וכל האחרים שנטלו את אהבת הארץ וזיווגו אותה עם רעיונות הימין המסורף. ספר זה מעניק עדנה לכתיבתו הממוספת של עמוס קינן.

במילים: "כשיופיעו שורות אלה, הוא כבר לא יהיה. הוא יבלע בסופות-חול, כתמטינה, כשם שאחת לפרק זמן הוא נבלע גם במלחמה..." פותח קינן את סיפורו, ועובר עד מהרה לכימעת-לייריקה: "אבל יש לנו אביב, קצר, פראי, משגע, וכמו האביב של 1980 לא היה, ומי יודע, אם יהיה. לא היתה שנה כזו שבה ה' ארמה השתעקה מרוב פריחה, התפרצה בירוק, התכספה במרבדים צבעוניים, הת- מלאה ניהוחות, ומי היה מאמין שכל-כך הרבה זרעים מחכים בארמת התלאות הזאת להורגנות..."

אל ארצך, אל מולדתך הוא ספר של מטאמורפוזת. שבמהלכו עובר רבי-גם של ציניות צברית וארץ-ישראליות בין ה- קטבים של הקשיחות והרכות הבשל. דרך ניסוחים כמו "מידבר-יהודה הוא שווייץ של המזרח-התיכון..." או "לראות פיתאום מרבדים אדומים של פרג על חוף ים-המוות..." שזור קינן מצבורים של תמונות-זיכרון מעברו, ילדותו, בחרותו ובגרותו, עד למציאות הכואבת והמדכאת של שנות ה-80.

קינן ממשח את המציאות בהגדרות כמו: "כאשר עקרו הישראלים את האל- מונים מים-סוף, אמרו: מה יש, בין כך אנחנו עומדים להחזיר אותם למצויים. אבל כמו שאמר מוטי קירשנברג: למי חשבו המטיילים להחזיר את הכינרת כאשר רמסו אותה?"

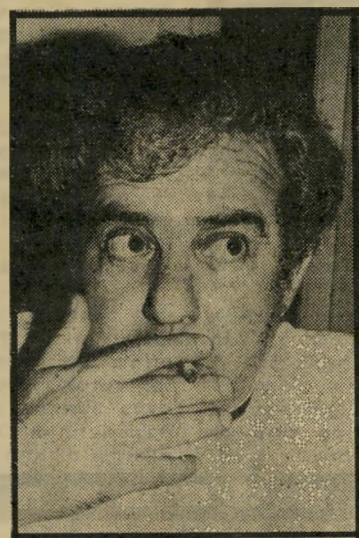
העבר המתרחק והדווה הרומס הופכים בעטו של קינן לספרות: "פעם היה חול, כתל אשר על שפת הים. עכשיו אין חול. החול נהים קלרין. החול היה פואבלו אספניול. החול נהים ניג'ר. החול נהיה תחנת-יבוק. מי שרוצה עכשיו לחפש חול, צריך להתאמץ..." ובסוף התרצאה, הגעגוע בין דיאקטיות ואהבה, מגיע קינן לנקודה, שבה הוא אומר: "יש ילדים של העמק, ילדים של ההר, ויש ילדים של החולות. אני ילד של החולות, וכאשר הם נעלמים, נעלבם לי הדבר שבו נר- לדתי, ומי שרוצה, יכול לקרוא לזה מולדת. אז בעצם אני מסויר כמה שנשאר מהמולדת האבודה..."

את הסיור במולדת האבודה עורך קינן מ"אפיקים קיבוץ עשיר. אבל הוא דומה לשכונת-קינן. אם היתה רואה את הבתים של אפיקים ליד תל-אביב, היתה מתניינם למאבק ציבורי לפנות את מישפחותי- ארעוני מן המינים הללו..." ועד אל אירוט-נצרת: "פרח פוריאליסטי. כאילו סלזווור דאלי צייר אותו..." והלאה אל "תאנה היא תרבות שלמה, תרבות של אושר ועל ישיבה על הארמה ושל התי- מונות של הארמה ושל השתייכות אליה..." וכלה ב"כפר ערבי, כפי שהיה פעם, כבר לא נשאר בשום מקום. מה שלא נהרס במלחמה, נחרב לאחריה. ומה

עמוס קינן - אל ארצך, אל מור לדתך; הוצאת עידינים - ידיעות אחרונות; 248 עמודים (כריכה קשה).

שלא נהרס מהר בסערה, נהרס לאט-לאט ובישיבה-הרעה. במקומות שבהם נותרו ערבים, הם בעצמם הרסו והורסים את כפריהם. הם הורסים אותם בדרך תיובת: הופכים אתם לשיכונים יהודיים. עם כלונסאות כפזן מצחיקות, עם גגות רעפים אדומים מצחיקים, ועם רהיטי פרמאיקה מצחיקים..." מתוך תיאור אקולוגי-למחצה, שולח קינן חץ-שנון לעבר "הגוף המים" תורי ביותר הקיים במדינה הזאת, הלא הוא מינהל-מקרקע-ישראל, שעליו הוא מספר: "זה גוף שיש לו מנהלים מיס- תריים, עם מדיניות מיסתורית, ועם פינקסים מיסתוריים, ועם בולדוורים ש- לעולם איש לא יודע מי שלח אותם ולאן ומדוע. זה גוף המשיב את מי שהוא רוצה היכן שהוא רוצה ומוריד את מי שהוא רוצה מהיכן שהוא רוצה. הגוף הזה, נישמתה של הציניות המכשעת המכוונת- להבדיל מהציניות המכשעת היפה - דומה למכונות של האמץ השווייצרי טינגלי, המכונות ההורסות את עצמן ולבסוף שור- פות את עצמן..."

מגביה אידיאלוגיה של אדמה חרוכה מוליך קינן את הקורא לפרק שכותרתו

סופר עמוס קינן
אמת על החיים

"אל אדמונית החורש" - אל הסחלבים, הקידה השעירה, נורית ירושלים, המלך ריחן והזותר, וחזור כמו בקונטרס-פונקט אל: "לא מכבר ישבתי בצהריים עם זאביק. זאביק היה, ואולי עודנו, מגיד בצה"ל. על כוסית, שאני שילמת, הוא הציע לי להקים אגודה של אלה שמפנים את הגב. מפנים את הגב אל שאון העולם והמונו. מפסתלים בעין פקודה על כלב משתין על גזע עבות, מריחים גיבעול, מתפרקדים תחת תאנה, רואים מרחוק תימרות אבק או ערפל, ולא חושבים על שום דבר. זאביק, אתה הובלת אנשים תחת אש במי יודע כמה מילחמות. אני מצטרף לאגודה שלך. זמן לנת..."

עמוס קינן מביא לקורא ארץ-חדשה, שאותה הוא מבאר בהגדרה: "יש משוה ראשוני, משוה בין חוויות רובינון קרונו וזו של שלוק הולמס, בגילוי ארץ חדשה, כפיענח צפונותיה ובפיתרון חידותיה..." הוא מעניק בספר זה ריחות של ארץ, שהיא מקור היהדות ומקלט היהודים. מעמיד את האיוזב מול ארו הלבונו, וקובע: "אני מצדיע בפניך, האיוזב אשר בקיר."

פעם, בילדות הארץ-ישראלית הרחוקה, כאשר הביירונון לא היתה ברחובות, וההתנחלות המטורפת לא היתה בשדות, הבסיס למציאות היהודית החדשה, ולא-י דיאלוגיה, היו צעירים שהיו הולכים בשדות עם מדריך צמחי ארץ-ישראל ומייבש צמחים. קינן מביא באל ארצך, אל מולדתך הצלבה מרגשת של המדריך וה- מייבש בכפיפה אחת. תוך שהוא מסביר דברים כמו: "כל זה מפני שאבותינו שחיו כאן לא הניחו ירק אחד הניתן למאכל, שלא אכלוהו, ולא הניחו צמח אחד לרפואה, שלא ריפאו בו..." אבל "אנחנו שכחנו את חכמת אבותינו ועתה לומדים אותה סנוכינו שוב, כאשר הם חוזרים משויל באירופה. לומדים לומדים, ואין מי שיאמר להם, שכל זה מצוי מתחת לאף. רק להתכופף ולהרים..."

האדם תבנית מולדתו מומחש. כאן בר- פרק, אלה תולדות שאלתיאל, המוקדש לשאלתיאל בן-יאיר, שאותו הוא מתאר: "היה לו שפע כריטי עבות וכובע ברט של מונטגומרי. היתה לו תעודת- זהות מנדטורית שישאה עם ערבי. הי- מיקצוע ומקום המגורים: סוחר בקר מבית-שאן... הוא נולד במטולה, למיש- פחה של קוואקום, שהתגייס ועלו ארצה בראשית המאה... אחרי שנולד כקוואק יודי, למד גם להיות ערבי... לא אהבו אותו. וגם אי-אפשר היה. אף פעם לא היה שוכב לישון עם כולם. לפנות ערב, בשדה, היה לוקח את הפירה, מתרחק כמהלך חצי קילומטר מהפלחה, הופך לו שוחה לרשון בה לבדו. הוא לא האמין ששכיבה של אנשים נוסכת ביסחון..." וקינן מביא את סיפורו של בן-יאיר, כסיפור התפוררות ומוות של דור שלם, סיפור המסתיים כך: "אני יודע שזה סיפור מסיפורי הארץ, ושהוא מקום כי- ארץ, וכאשר אני נודד ברכים, כאן או במקום אחר, אני לפעמים נוכר במקום ששמו שאלתיאל בן-יאיר, מקום הדוהר על פס, חורש את האדמה, יורה בצופר באוויר, קופף עלה של עשב ויוצא לי- מילחמה..."

מאפיינים של דור, שנמס ונעלם, עובר קינן לפרק "יש חיים לפני המוות", וורק בלאקוניות: "אז מי שרוצה להי- ווכח שאפילו בתל-אביב יש חיים לפני המוות, שיכוא למרכז המיפתחי, ללוויני- סקי..." רובע שבו גילה את אותה ריקמה פעלתנית הקרוייה חיים, ריקמה של אנשים פשוטים, נטולי יומרות, אשר חיים למען החיים, אותם אנשים שהספרות העברית טרם גילתה את קיומם, אותם אנשים שמשוררי רחוב דינונגוף מתקו אותם מתודעתם. וקינן מסביר את קיסמה של אותה ריקמה: "מפני שמולדת זה לא רק פינות-חמק, לא רק מעין, חורשה, הר גיבוקה ועמק, שדות רשמיים. הפני- לדת זה גם חנות-מכולת..." ומיד ממשיך וקובע: "פעם אמרתי למישהו שהמדינה הרגה לי את המולדת..."

בגלריית הפרקים, שבה מצליח קינן להמחיש את סיפורה של אותה מולדת, מצוי הפרק "פיפטי וואן מת" שבו הוא מספיד את הבית מס' 51 ברחוב הירקון, שבו היה באר שאיננו עוד, שבלעדיו תל-אביב, "שוכב לא תהיה מה שהיתה..." פרק זה מצמיח את המיתולוגיה של רחוב הירקון, כאשר "אידישה שרפה, רחוב הירקון פרח..." תמונה של דור, שהולך וכלה. שאותו מגדיר קינן: "הכל היה פולני. פולני עם שיני זהב, פולני שמרדך פולנית ולא אידיש. עם חליפות כחול- כהה ועניבה. עם מימחטה לכנה בכיס

שאלתיאל בן-יאיר נאשם יחד עם עמוס קינן בהנחת פצצה בביתו של שר- התחבורה הדתי, דוד פיינקס, השניים זוכו.

ואפילו פרח ציפורן אדום..." ואחרי באר פיפטי וואן באו המילחמות, והפרק "בעיקבות המים והדם" אומר: "הארץ הזאת יפה מדי, הירואית מדי. מתחת לכל עץ נדול, ענף עבות, קבר. בתוך כל תל ויפחה, קבורים סודות נר- ראים. סודות של מרד, של מצור, של שבת, של חרבון. כל מעין המפכה בין הפלעים מספר סיפור של מצור ואבדון. החי והצומח נפגשו כאן כשם שכל הממלכות נפגשו כאן..."

הפרק, טיול באוטונומיה" מוליך את המחבר דרך השטחים הכבושים אל "הנהגה אנחנו בירושלים. כל האוטונומיה הזאת, נסיעה כלי-כך קצרה. נסיעה של 360 מעלות מ-1979 אל 1948. הגצה בתוך רגע כלי-כך קצרה. בתוך כיבת ארץ כה דלה וקטנה. שום דבר, כימעט שום דבר לא השתנה מאז ארץ כנען. שוב אתה עומד לפני הארץ המובטחת..."

בפרק "מותו של גנן" מביא קינן את סיפורו של הצייר סילומה ברם, צייר ישראלי, מת ונקבר בפורמנטרה, באיים הבלגיים, בספרד... צייר-יורד, שבא-מ צעותו מעמיד המחבר את עניני הירידה במבט שונה: "מדוע עוזב אדם את מור לדתו, איננו יודע. מולדת היא סיפור אהבה, ולא לכל סיפורי-אהבה יש הפי- אנד..." אבל "אדם יכול ללכת ממקום, למקום עם המברג שלו, עם המשורר, עם הכינור, עם המכחול, אפילו עם הרובה. רק לא עם העין. העין אינו הולך. ואו השאלה, מדוע אמרו, האדם עין השדה? לא יודע. אולי מפני שגם האדם, בעצם, לא הולך, הוא נשאר..."

במארג בלתי-חדל של סיפורים אודות אנשים וחוויות, המרכיבים את התש- תית ואת מלח הארץ הזאת, עורך קינן מיפוי כימעט-טופוגראפי של הדבר ש- אותו הוא מכנה "מולדת". חוף-הים, הרי-הוזה, עין-גדי ויס-המוות. הוא מקשה, האם המידבר גווע? מחפש אמת ולקחים, ומעיר כלאחר-יד: "אילו היו שואלים אותי מה הלקה של עזיבת סיני, הייתי אומר ללא היסוס: לחזור ולהשקע בארץ-ישראל את האהבה ואת התבונה ואת המסירות ואת הלב, שהשקענו ב- סיני. לחזור אל רמת-גן ואל פתח-תיקוה, אל חדרה ואל צפת, ולהשתדל לשהר אותם מן השקיון המשומם... לשמר את הטבע, להוציא את האנשים אל הטבע, ולהכניס את הטבע אל בתיהם ואל חייהם..."

סיני, ופינוי סיני, מעניקים לקינן מצ- בור של דברים. בנושא הפנוי הוא מעמיד למיבוח את יושרו ואת אמונתו הפו- ליטיות, ואומר בחשיפה מלאה: "יש כאב בפרידה. אני אומר לעצמי שלום. אני אומר לעצמי שפינוי זה לא ארץ ישראל. אבל אני לא כלי-כך מצליח. אני שוין לאנשים המקבלים תחושות דרך הרגליים. לא דרך מילים. לא דרך סיפ- מאית, לא דרך מסורת ולא דרך היס- טוריה. רק דרך הרגליים. אתה צריך ללכת. לשאוף את הרוחות, לקלוט את הצבעים. רק כך נוצרת משמעות. מדינת ישראל קמה דרך הרגליים..." מתוהן של סיני, אל האנשים של סיני, שאותם מגדיר קינן: "לאנשי אפירה חיים פני- לים. ביום הם צבא, ערב גנרלים. ביום ארסיים, בערב אבירים. ביום הם עובדים, בערב הם חולמים. ביום הם ילדים ובערב הם כובשים. אנשי אפירה הם מאודי-מאוד ישראליים. הם ישראל של היום, הם החלוצים והם החלוציות של היום, הם החלום הישראלי של היום, הם גם שיכרו של החלום. אפירה, כמו ישראל, הלקמה בידי המערך ומתחפפת בידי הליכוד..."

הפרק, "היום בו נפלה גמלא" הוא